רבנים והוטנטוטים

הרב יצחק פרץ הצליח להסעיר את המדינה. איך זה העז לטעון כי ילדי פתח־תיקווה נהרגו בתאונה בגלל חילול־השבת בעירם? (ואיך זה טען לפני כן חבר־סיעתו שחיילינו נהרגו בלבנון בגלל הפריצות של בנות־ישראל בצה"ל? ואיך אמר מנהיג חרדי אחר שהמיליונים ניספו בשואה בגלל אכילת חזיר?)

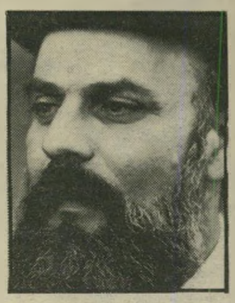

פרץ

זה הרגיז. זה קומם. אבל אמי־רה זו כשלעצמה לא הרגיזה ולא קוממה אותי. זוהי השקפתו של פרץ, ויש לאדם הזכות לבטא את השקפתו, גם כשהיא מרגיזה ומקוממת.

אני מוכן לשמוע על אמו־נותיו הטפלות של הרב פרץ וחבריו, כשם שאני מוכי לשמוע על אמונותיהם של חסידי־הב־בודהה ונאמני תורת־זאראתוס־טרה, על אינדיאנים ואסקימו־אים. המוסר של פרץ אינו פחות מעניין ממוסר ההוטנטוטים.

רק דבר אחד מפריע לי: מדוע צריך האיש הזה, בעל האמונות האלה, להיות שר־הפנים במדינה שלי?

ועוד שאלה קטנה: כדי להקהות את העוקץ, הסביר השר פרץ מדוע פגע אלוהים בילדים. זה לא מפני שהילדים עשו את הרע בעיני ה', אלא דווקא מפני שהיו טהורים וקדושים. על כן קרא להם אלוהים אליו. משום־כך גם גרם לתאונה, שבה נספתה באותו היום אלמנתו של הבאבא־סאלי המנוח.

מכיוון שהרב פרץ עצמו חי ומשגשג (ברוך השם!) — האם עלינו ללמוד מכך שהוא א י נ ו טהור וקדוש, ואין לאלוהים חפץ בו?

יש בנק בשמיים

וברצינות — הרב פרץ צודק, כמובן, כאשר הוא טוען שגישתו היא המבטאת נאמנה את רוח הדת היהודית.

גם מי שאינו גדול בתורה, אך יש לו מושג כלשהו בביקורת המיקרא, יודע כי לפי תורת היהדות יש שכר ועונש בעולם הזה. לכן היתה לכותבי התנ"ך בעיה קשה: כיצד להסביר שהצדיקים בספר לא זכו תמיד בשכר הראוי להם? מדוע קרה לא פעם ההיפך? הנה. דויד המלך. נעים זמירות ישראל, אבי המישפחה שממנה ייצא המשיח. ובכל זאת — לא הוא הקים את בית־המיקדש.

כותבי הספר טרחו למצוא סיבה לכך. דויד היה איש־מילחמה, ועל כן לא רצה אלוהים שדווקא הוא יקים את ביתו. האין זה מוזר? שהרי דויד לחם את מילחמות ישראל, ואלוהים הוא שצעד בראש צבאו ובירך את נישקו.

ואיך הגיע דויד, ראש של כנופיית־מורדים, אל המלוכה? מדוע איבד שאול הטוב את חייו ואת ממלכתו? היה צורך למצוא הסבר לכך. ובכן, שאול לא עשה כמיצוות ה' ולא רצח את שבוייו, בני־עמלק. הגיע לו.

שלמה, החכם מכל אדם, לא זכה שממלכתו תתקיים בימי בניו. הממלכה התפלגה, ובידיהם נשאר רק אבר מדולדל. מדוע?

הרוגמה הבולטת ביותר לשיטה זו היא פרשת המלך עוזיהו. יתכן שהיה הטוב והמצליח מכל מלכי יהודה. הוא עלה לכס־המלכות בגיל 16, ושלט במשך 52 שנים. שבהן עשה גדולות ונצורות. הוא כבש את אילת, ניצח את הפלשתים והעמונים, וכדברי השיר הידוע, „ויבן מיגדלים". הספר קובע „ויעש הישר בעיני ה" — שהרי אחרת לא היה זוכה בהצלחות כבירות אלה.

אך הנה לקה המלך בצרעת. דווקא הוא? מלך כה טוב וכה ישר? כותבי הספר חיפשו סיבה כלשהי שתצדיק זאת, כביכול. ואז בא הסיפור בספר דברי הימים, שנודף ממנו ריח חזק של פיברוק. „ובחזקתו גבה ליבו עד להשחית, וימעל בה' אלוהיו, ויבוא אל היכל ה' להקטיר על מיזבח הקטורת. ־יבוא אחריו עזריהו הכהן... ויאמרו לו: לא לך, עוזיהו, להקטיר, צא מן המיקדש... ויזעף עוזיהו, ובידו מיקטרת להקטיר, ובזעפו עם הכוהנים והצרעת זרחה במיצחו... והנה הוא מצורע במיצחו, ויבהילוהו משם..."

כך הוסברו כל האסונות שפקדו יחידים, וגם האסונות שפקדו את העם כולו. לפני תיאור כל שואה שירדה על ישראל באים פסוקים בנוסח: „ויהי כי חטאו בני־ישראל לה' אלוהיהם, המעלה אותם מארץ מצריים, מתחת יד פרעה מלך־מצריים, ויראו אלוהים אחרים... וילכו בחוקת הגויים אשר הוריש ה' מפני בני־ישראל... ויכנו להם במות..."

הרב פרץ נמצא בחברה טובה מאוד.

מותו של מיתוס

עור אגדה אחת מתה. האגדה של יוזף מנגלה.

המציאות, כפי שהיא מתגלה עכשיו, אפורה מאוד.

מנגלה חי במשך 20 שנה בפרברי סאו־פאולו הסואנת, איש עלוב בסביבה עלובה. ידיריו המעטים היו גרמנים ואוסטרים קטנים, בורגנים זעירים, וכמה בעלי־מלאכה מקומיים. אלה זוכרים אותו כאיש זקן, בודד, משועמם ומשעמם. לבסוף מת בתאונת־טביעה בנאלית. אל החוף הגיע באוטובוס.

נראה שזוהי האמת. אך איך אפשר להשלים עם אמת כזאת? מנגלה? רופאו של השטן? האיש ששלח מאות אלפים למותם בסלקציה שבשערי אושוויץ? האיש שביצע את הניסויים הנת־עבים בבני־אדם? השר רחוק הלבן?

איש כזה היה מוכרח לחיות בפאר ובהדר. הוא היה מוכרח להיות איש־אמונם של דיקטטורים יהירים. הוא היה מוכרח להיות מוקף בנאצים ותיקים, גנרלים של הוורמאכט, אלופי הס"ס, גדולי הרייך השלישי, שהבריחו הון־עתק לדרום־אמריקה, והחולמים על הקמת הרייך הרביעי!

על המיתוס הזה התפרנסו „ציירי נאצים" ופוליטיקאים! נכתבו על כך ספרים! הוסרטו על כך סרטים וסדרות־טלוויזיה! חצי־תריסר שרות־ביון, ובראשם המוסד שלנו, חיפשו אחריו!

ועכשיו — לא כלום? אפס קטן בחווה קטנה וניידחת של איזה זוג גרמני מיסכן? אדם ברחוב קטן בפרבר, הצופה בערבים בסרטי וולט דיסני בטלוויזיה והשותה כוסית בחברת הסנדלר שבפינה?

לא! אי־אפשר! אין זה פלא שאיסר הקטן ועמיתיו נעקים חמס וטוענים שזהו זיוף מחפיר! לא נניח להם לגזול מאיתנו את המיתוס של מנגלה!

כאשר סיקרנו בשעתו של מישפט אדולף אייכמן, התרשמנו מן הבנאליות הנוראה של האיש (הסופרת חנה ארנדט הפכה אותה אחר־כך לכותרת של סיפרה). אייכמן היה אפס. פקיד קטן במכו־נת־הרצח, שהופעלה על־ידי אנשים שיגרתיים בצורה שיגרתית. בעיני היהודים שפגשו אותו בבודפסט היה אל כל־יכול. אך למע־שה לא היה אלא האצבע הקטנה בכף־הרגל של הרייך השלישי — האצבע שמעכה את היהודים.

כזה היה גם מנגלה. קשה להשלים עם זה, אך זוהי האמת. סתם רופא קטן, שהגיע לאושוויץ ושמילא שם תפקיד שיגרתי, שנגע למותם של מאות אלפים. בשעה שמיטב הרופאים של הרייך היו עסוקים בטיפול במיליוני הפצועים של המילחמה.

אורי אבנרי

יגון איש

יתכן שהקטע המזעיע ביותר של סוף־הסיפור הוא סיפורו של בעל־המלאכה הבראזילי, שבילה עימו ערבים רבים בשיחות. למנגלה, כך העיד, לא היה שום עניין במדע או ברפואה.

הייל כהנא!

לפני שש שנים עמדתי על בימה באוניברסיטה הירושלמית. הרמתי את יד ימיני וקראתי: „הייל כהנא!"

קריאה זו זיעזעה אז רבים. הגיניים הומטרו עליי מכל עבר. איך יכולתי להשוות פוליטיקאי יהודי — מאוס ככל שיהיה — לגדול הצוררים?

ידעתי שאני צודק. ראיתי את הנאצים במו עיניי בילדותי. ראיתי שכמותם שוב באולם שלפניי. אותם הפרצופים, אותו הקול, אותן השיטות. לפוצץ אסיפה,להשתיק מתנגדים בכוח, לרכוב על השינאה.

עכשיו פירסם העיתונאי יאיר קוטלר ספר בשם זה, ונראה כי איש אינו נרעש עוד מעצם האסוסיאציה. הדמיון בין כהנא ובין הנאצים, בין הצעותיו ובין חוקי־נירנברג, בולט עתה לעין. דימיון זה אף הועלה באוזני בית־המישפט העליון בפי נציג המדינה.

קוטלר חוזר בעיקר על הגילויים של העולם הזה, שחשף את עברו של כהנא בשורה של כתבות־תחקיר, שהגיעו לשיאן בכתבה על איש־השנה כהנא בתום השנה שעברה. אך אין עיני צרה בו. כל הכותב על האיש וחושף את דמותו יבורך, גם אם אינו טורח להזכיר פירסומים קודמים.

אך אם חושב מישהו כי ספרים כאלה יזיקו לכהנא, הוא טועה. כהנא אינו פונה אל קהל הקורא ספרים. הוא רוכב על הבערות, על השינאה העיוורת, על „היצרים הפרימיטיביים ביותר של ההמון," אם לצטט את הדוקטור יוזף גבלס.

כהנא האיש אינו מסוכן. מסוכנים רבבות הכהנאים המסתובבים בארץ, בכנסת, בעיתונות, בבתי־הספר, בכל אתר ואתר. מסוכן הכהנא אשר בתוככי כל אחד מאיתנו.

הש"ץ והסלע

אולי אני גאון כלכלי ולא ידעתי?

באחד הימים, בשעת ויכוח כלכלי עתיר־בירבורים בכנסת, זה נמאס לי. נמאס לי לדון ברצינות על תקציב־המדינה, כאשר כל הנוכחים ידעו היטב שזהו מיסמך ריק מתוכן. בגלל האינפלציה, אין משמעות לסכומים הנקובים. במשך השנה יהיה צורך בתקציב נוסף, ועוד אחד ועוד אחד.

כמנהל של חברה ידעתי גם שהאינפלציה (שהיתה אז עדיין רחוקה מן השיא הנוכחי) הופכת את המיסוי לבריחה. רק השכירים משלמים מס־אמת. שכונות שלמות של וילות נבנו ברווחים שלא שולמו עליהם מסים. מעמד שלם חי חיי גן־עדן, בין מיסעדות יוקרה בארץ למלונות־יוקרה בחו"ל, על חשבון המיסים שאינו משלם לקיום המדינה.

מכיוון שאינני מבין דבר וחצי־דבר בכלכלה, היה לי רעיון פשוט: לקבוע מטבע דימיוני — „סלע", למשל — שיהיה צמוד לדולר או לסל של מטבעות. תקציב־המדינה ייגזר במטבע זה וכל החברות והעצמאיים ינהלו את ספריהם בסלעים. אחת לחודש ייקבע מה היחס של הסלע לשקל השוטף. התשלומים ימשיכו להיעשות בשקלים.

עכשיו ראיתי בטלוויזיה את הכלכלן אליעזר כהן, שהציע הצעה דומה מאוד, כמעט זהה. אלא שתחת להמציא מטבע חדש כמו הסלע, הוא משתמש במושג „שקל צמוד" (ש"ץ, בקיצור) למען אותה המטרה עצמה.

כהן התפלא על כך שהצעתו ההגיונית נפלה על אוזניים ערלות. הוא חשד שזה בגלל מוצאו המארוקאי. אני יכול להרגיע אותו. אני איני מארוקאי, ואיש לא רצה להקשיב לי בעניין זה כאשר הזכרתי את ההצעה באוזני ייגאל הורביץ, אז שר־האוצר. היתה תגובתו סתמית.

כהן גם התפלא על היחס האדיש של ההסתדרות. אין מה להתפלא. ראשי ההסתדרות וחברת־העובדים הם חלק מן המע־מד השליט, הנהנה מהמצב הנוכחי. כאשר העיתונאי ברוך נאדל גילה לראשונה את ממדי ההון השחור בארץ והביא את גילוייו בריצה למזכ"ל ההסתדרות, ירוחם משל, נתקל בחומה אטומה. אין עיתון אחד בארץ גם לא היה מוכן לפרסם את הדו"ח של נאדל, גם לא העיתון שבו עבד. העולם הזה היה העיתון היחידי שהסכים לפרסם אותו.

מדוע? מפני שלא השכירים בונים להם וילות מפוארות, מקיסריה ועד סביון, אלא בעלי־השררה. הרבה יותר נוח לשבת בווילה ולדבר על רפורמה, מאשר לבצע רפורמה ולחלום על וילה.

נאשם מס' 1

אותה המחשבה עצמה חלפה בראשי כאשר האזנתי לתוכניתו סוף ציטוט של ירון לונדון, שבה הופיעו שלושה אנשים שכתבו ספרים על תוצאות מילחמת ששת־הימים.

שאלתי את עצמי: ריבונו של עולם, האם הם מדברים עם האנשים שהכרתי, ועל המאורעות שהתרחשו סביבי?

כחבר־כנסת היכרתי את כל הנפשות הפועלות, ועם רבים מהם הייתי ביחסים טובים, ואף בידידות. לא הייתי מכיר אותם לפי הדברים שנאמרו באותה תוכנית.

לדיברי יוסי ביילין, כיום מזכיר־הממשלה ואיש־אמונו של שימעון פרס, לא היתה הממשלה שלאחר־המילחמה מסוגלת לקבל החלטות, בגלל הרכב מיפלגת־השילטון. במיפלגת־העבודה לא יכלו אנשי־מפא"י המתונים לעמוד מול אנשי רפ"י ואחדות־העבודה, שהיו קיצוניים. כלומר: אשכול המתון נמנע מלהחליט על החזרת השטחים בגלל משה דיין וישראל גלילי.

אם ביילין התרשם כך מן המיסמכים, פירוש הדבר שאין קשר בין המיסמכים ובין המציאות שהיתה.

לוי אשכול היה רחוק מלהיות אדם מתון. הופעתו היתה הססנית, דיבורו מעורפל ויחסו לבני־אדם לבבי. אך מאחורי חזות חיצונית אהודה זו התחבאה אישיות נוקשה ותקיפה. היתה לו מדיניות ברורה לגמרי בימים ההם: לא להחליט, מפני שהזמן פועל לטובתנו.

היה לי דו־שיח מתמשך עימו באולם־הכנסת (משום־מה אהב להתחוכח איתי במיוחד, למורת־רוח חבריו) וגם מחוצה לו. באחת השיחות בחדרו בבנין בכנסת, זמן קצר אחרי המילחמה, הצעתי לו לקרוא לעם הפלסטיני להקים מייד את מדינתו לצד ישראל ובעזרתה, תוך ברית הדדית.

על כך השיב לי אשכול (אני מצטט מתוך הזיכרון): „איזה מין סוחר הוא זה המכריז לפני המשא־ומתן מה הוא מוכן לשלם בשביל הסחורה? נוקבים במחיר הנמוך ביותר, ואחר־כך מתמקחים עליו." ומכיוון שאנחנו מחזיקים בשטחים שכבשנו — „מה יש לנו למהר?"

כאיש־התיישבות רצה אשכול לשים יד על כל השטחים הכבושים שניתן היה להקים בהם קיבוצים — כלומר שטחים שאינם מאוכלסים בצפיפות, שיש בהם מים והנוחים לעיבוד ממוכן. „זוהי תוכנית־אלון".

את גישתו של אשכול ירשה גולדה מאיר — אשה נוקשה ופרימיטיבית. פעם, אחרי אחד מנאומיה הצורמים, יצאתי בזעם למיזנון־הכנסת, ושם שפכתי את ליבי באוזני השר חיים צרוק. זו הסביר לי את מדיניותה של גולדה ושל המיפלגה כולה: „אם נוכל להחזיק בכל, נחזיק בכל. אם נצטרך להחזיר משהו, נשתדל להחזיר עד כמה שאפשר פחות. ואם נצטרך להחזיר את הכל, נחזיר את הכל. אנחנו לא נ־ניזום שום־דבר, ונחכה ללחצים. שיבואו — אם יבואו."

אשכול

היתה זאת ההגדרה הטובה והקולעת ביותר של מדיניות הממשלות של אשכול, גולדה ויצחק רבין. אחרי האינטרמצו שלו מנחם בגין וקמפ־דייוויד, זוהי שוב המדיניות כיום.

אם נחפש אשמים למצבנו היום, לוי אשכול הוא מועמד טוב מאוד למיספר 1.